

Samtidens araber

Tegneserier er blitt en vital uttryksform i flere arabiske land, spesielt etter den arabiske våren. Det viser den første engelskspråklige antologien. Riad Sattoufs prisbelønte fortelling om barndom i Midtøsten har også kommet med nytt bind på norsk.

MORTEN HARPER

Tegneseriekritiker og redaktør for tegneserieteori.no.

Når til og med superheltforlaget Marvel lanserer en serie fra Syria, vet vi at Midtøsten har inntatt tegneseriens mainstream. Siden Joe Saccos *Palestina* (1993–1996) og Marjane Satrapis *Persepolis* (2000) har regionen vært tema for en rekke tegneserier, mange av dem en krysning mellom selvbiografi og dokumentar. I oktober ble Marvels *Madaya Mom* publisert som nettserie hos amerikanske ABC News. Tegneserien er laget ut fra tekstmeldinger sendt til nyhetsskanalen fra en kvinne i Madaya, en times kjøretur fra Syrias hovedstad Damaskus.

Regjeringsstyrker har beleiret den tidligere populære feriebyen, som de mener er tilholdssted for terrorister. Ifølge tegneseriens anonyme hovedperson stemmer ikke det. Tegnet av kroatien Dalibor Talajic, viser *Madaya Mom* en hardt prøvet sivilbefolkning som mangler mat og strøm, og der selv enkle gjøremål er risikable. Interessant nok viser serien ikke volden direkte, stikk motsatt Marvels superserier, men snarere hvordan ruiner, blodflekker og andre spor etter krigen rammer inn hverdagen.

FREMTIDENS ARABER

Fransk-arabiske Riad Sattouf har også inntatt den brede kulturstrømmen med selvbiografien *Fremtidens araber*. De hittil tre bindene om barndom i Libya og Syria har solgt flere hundre tusen eksemplarer bare i Frankrike, og serien er oversatt til nesten tjue språk. Bind to som kom på norsk i høst, foregår i 1984–1985 da Sattouf var seks-sju år. Han har fransk mor og syrisk far, og de bor i farens hjemby Ter Maleeh utenfor Homs.

Tittelen henspiller på farens tro på et fellesskap for de arabiske landene, med handlekraftige diktatorer, og viktigheten av å utdanne seg for å bli opplyst og moderne. Det panarabiske tankegodset er mindre synlig her enn i første bind. Andreboka er mer konsentrert om familielivet enn de politiske omgivelsene. Sattouf skildrer særlig den syriske skolen, med pugging og disiplin, der den kvinnelige læreren gir slag på hendene for det minste overtramp. Boka driver gjøn med klasse-skiller og svartebørshandel med utdatert

elektronikk, men reiser også en mer alvorlig kritikk mot kvinneundertrykking og jødehat. I en opprørende sekvens hører han faren fortelle om et æresdrap i familien, på en ung enke som var blitt gravid.

Fremtidens araber er hyllet av kritikerne, men har blitt anklaget for nedlatende skildringer av arabere. Nesten alle andre enn Sattouf og moren er primitive og stygge figurer. Karikeringen er imid-

Hamid Sulaimans tegneserieroman *Freedom Hospital*, om et provisorisk sykehus i en beleiret by, er et fortettet bilde av krigen i Syria.

lertid begrunnet, dels fordi serien tar opp problematiske sider ved arabisk kultur og mest fordi serien helt og fullt er fortalt fra et barns ståsted. Serien er sjarmerende og naiv, men også frekk og freidig. Den er tegnet i en rund og karikert strek som på samme tid er både varm og fornærmende.

Boka har en enestående innlevelse i barneperspektivet. Gjennom flere år laget Sattouf serien *La vie secrète des jeunes* for satireavisen Charlie Hebdo, om de unges «hemmelige» liv basert på episoder og samtaler han observerte rundt seg. Det ble svenneprøven før han tok for seg sin egen barndom. *Fremtidens araber* oppleves ærlig og involverende, med en sterk følelse av tilstedeværelse. Vi ler av lille Sattoufs snodige opplevelser og betraktninger, men først og fremst føler vi med ham.

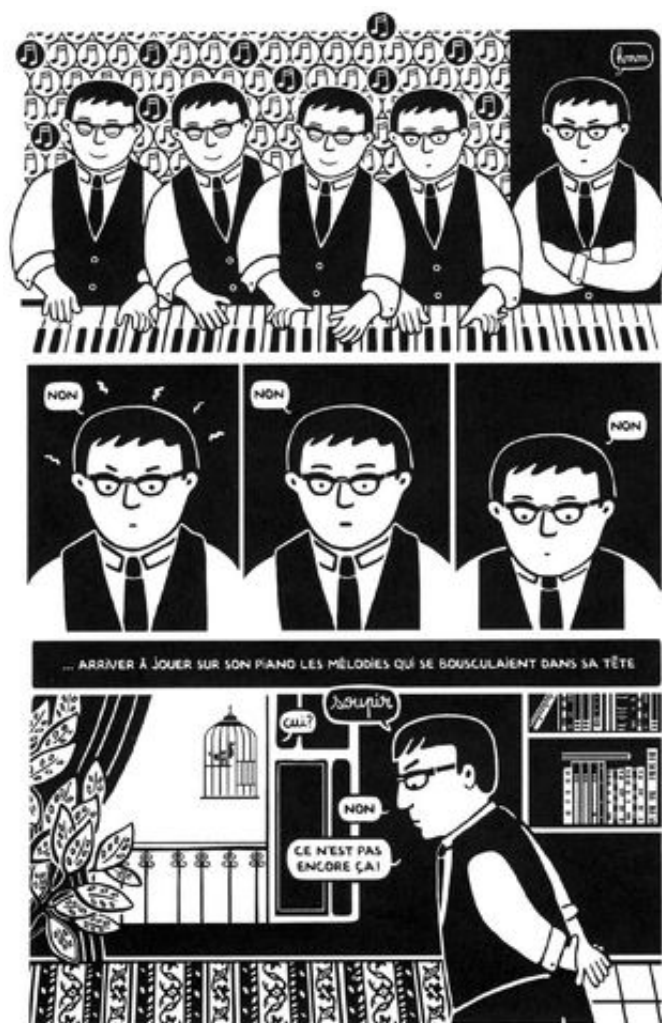
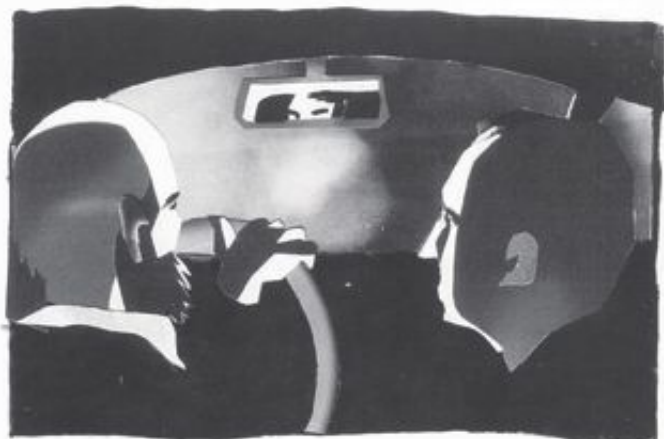
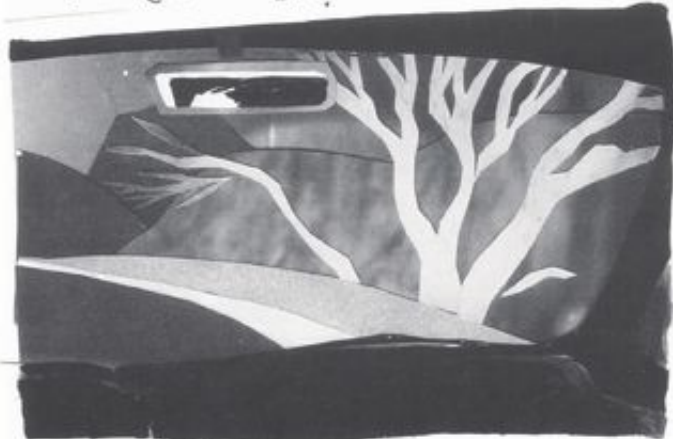
KAIRO OG BEIRUT

Samtidig som Midtøsten er tema for flere sentrale vestlige serier, er det få tegneserier fra arabiske land som når et internasjonalt publikum. Amerikanske *Muqtatafat* («antologi» eller «utvalg» på arabisk) forsøker å rette opp i dette misforholdet. Boka samler 15 serieskapere fra Midtøsten. Den er redigert av tre akademikere fra Harvard og Boston University, og inneholder også en artikkel om arabiske tegneseriers historie. Hovedpoenget med boka er å vise at tegneserier er blitt en langt mer vital uttryksform i arabiske land på 2000-tallet, spesielt etter den arabiske våren. Tegneseriene har tradisjonelt vært rettet mot barn og dessuten blitt brukt som propaganda for myndighetene. De moderne tegneseriene er derimot politisk radikale og mer ukonvensjonelle i fortellermåte og stil. I kunstnerisk uttrykk har de mye til felles med vestlige indieserier, mens innholdet er knyttet til serieskapernes hjemland.

To sentrum for arabiske tegneserier avtegner seg i boka: Kairo og Beirut. Tegneseriemagasinet Tok Tok i Kairo ble

كنا معاً أقود السيارة ليلاً ونحدث عن
شجارى الأخير مع والدى

Venstre: I *Fremtidens araber* bind II skildrer Riad Sattouf kadaverdisiplin i den syriske skolen på 1980-tallet i farens hjemby Ter Maleeh utenfor Homs. **Midten:** Barrack Rimas «Nap Before Noon» i antologien *Muqtatafat* er typisk for de eksperimentelle tegneseriene i det libanesiske magasinet *Samandal*. I teksten står det: «Vi var sammen, jeg kjørte om natten og vi pratet om den siste krangelen med faren min.» **Høyre:** Øst møter vest i Zeina Abiracheds bok *Le Piano Oriental*, om oppfinneren av et piano som kan spille orientalsk musikk.

stiftet like før opprøret i januar 2011. Slik undergrunnsseriene som la grunnlaget for vår tids tegneserieromaner var knyttet til hippiebevegelsen, er også de nye arabiske tegneseriene del av en bredere motkultur. Det viser myndighetenes sensur av den første egyptiske tegneserieromanen *Metro*¹ i 2008, en thriller om korrupsjon i Mubarak-regimet. Serieskaperen Magdy El Shafee bidrar i antologien med en kort serie om bevaring av kulturarven under opprøret. Mohamed El Shennawy, en av grunnleggerne av Tok Tok, er både mer metaforisk og mer stilsikker, og bidrar med en leken serie om fundamentalisme.

I Beirut har tegneseriemagasinet *Samandal* også blitt rammet av sensur. Magasinet ble i 2010 bøtelagt for en serie som «fornærmet» katolisismen, i en rettsak som ikke er helt ulik saken mot Charlie Hebdo. Ut fra seriene i *Muqtatafat* er det libanesiske magasinet mer eksperimentelt enn Tok Tok, for eksempel med Barrack Rimas dystre kollasj om å reise hjem fra Europa til Libanon.

Merkelig nok er egyptiske Islam Gawish ikke med i boka. Med over 2,2 millioner likes på Facebook og storsalgende bøker, er den minimalistiske satireserien hans «Al-Warke» (Avisen) for populær til å bli oversatt. Det er ikke godt å vite

hvor representativt utvalget faktisk er, men antologien er i alle fall et verdifullt nybrottsarbeid.

ORIENTALSK PIANO

Flere arabiske serieskaper lever i et mer eller mindre påtvunget eksil i Paris. Hamid Sulaiman fra Syria tegnet for regimekritiske medier under protestene i 2011, og ble arrestert. Da han slapp ut av fengsel dro han straks til Jordan og Egypt, før han kom til Frankrike og fikk politisk asyl. I vår utga han tegneserieromanen *Freedom Hospital*, om et provisorisk sykehus i en fiktiv, beleiret syrisk by. Sulaiman lener seg tungt på Frank Millers *Sin City* i de stiliserte tegningene i svart-hvitt, men bruker også mer fotografiske elementer. Sykehuset samler mange av Syrias ulike grupperinger: sunnier, alawitter, kurdere, jihadister og sosialister. De deler målet om revolusjon, men motsetningene overgår etter hvert idealismen. Med drama og svart humor tegner Sulaiman et fortettet bilde av den tilsynelatende håpløse krigen i Syria.

Libanesiske Zeina Abirached har selv valgt å flytte til Frankrike. Hun er vokst opp tospråklig med fransk og arabisk, og den franske tegneseriebransjen er både stor og mangfoldig. Abirached har skildret barn-

dommen i Beirut under borgerkrigen i flere bøker, som også er oversatt til engelsk.²

Et gjennomgående prosjekt i seriene hennes er å kombinere Vesten og Midtøsten, Frankrike og Libanon. Det står særlig sentralt i hennes siste tegneserieroman *Le Piano Oriental*, om oppfinneren av et piano for å spille østlig musikk. Hovedpersonen er basert på Abiracheds egen oldefar, som ved siden av å arbeide på godsterminalen i Beirut også var pianostemmer og pianist. Han ville knytte sammen klassisk vestlig klaverspill med orientalsk musikk. I boka får han bygd en prototyp av pianoet og planlegger serierproduksjon, men forsøket havarerer med utbruddet av borgerkrigen på midten av 1970-tallet.

Tegneseriene har tradisjonelt vært rettet mot barn og dessuten blitt brukt som propaganda.

De naivistiske tegningene i svart-hvitt kan kritiseres for å være skjematisk, men de gjør serien enkel å lese med en lett tone

og ubesværet flyt. Boka har også flere grafisk originale sekvenser som visualiserer pianospilling og musikk. Abirached skildrer et sprudlende og betagende Beirut på 1960-tallet. Som i hennes selvbiografiske bøker, selv om de foregår under borgerkrigen, er vold, politikk og religion forvist fra bilderutene. Vi merker konfliktene i bakgrunnen, men det er andre og mer hverdagslige sider ved samfunnet seriene viser oss og handler om. I denne innrammingen av allmennmenneskelig drama har Abiracheds Beirut uventet mye til felles med Marvels Madaya.

© norske LMD

Riad Sattouf, *Fremtidens araber - Barndom i Midtøsten (Del II: 1984-1985)*, Minuskel Forlag, 2016, 160 sider.

A. David Lewis, Paul Beran, Anna Mudd (red.), *Muqtatafat - A Comics Anthology Featuring Artists from the Middle East Region*, Ninth Art Press, 2015, 112 sider.

Hamid Sulaiman, *Freedom Hospital*, Editions ça et là, 2016, 288 sider.

Zeina Abirached, *Le Piano Oriental*, Casterman, 2015, 212 sider.

Artikkelforfatteren har tidligere skrevet en konsulentuttalelse om *Fremtidens araber* for Minuskel forlag.

¹ Engelsk oversettelse: Magdy El Shafee, *Metro - A Story of Cairo*, Metropolitan Books, 2012.

² *A Game for Swallows - To Die, to Leave, to Return* [Graphic Universe, 2012] og *I Remember Beirut* [Graphic Universe, 2014].

LE MONDE
diplomatique

Postboks 33 Grefsen,
0409 Oslo, Norge
Telefon: + 47 47 465 880
www.lmd.no

Ansvarlig redaktør
Remi Nilsen [remi@lmd.no]

Redaksjonssekretær
Mira Refseth Langeland [mira@lmd.no]

Faste bidragsytere
Arnstein Bjørkly, Frida Skatvik,
Alexander Carnera, Morten Harper,
Steffen Moestrup, Sverre V. Sand,
Slavoj Žižek.

Faste oversettere
Gøril Eldøen, Lars T. Halvorsen,
Lasse H. Takle, Harald Roalkvam,
Kaja J. Rathe, Ingeborg A. Fossestøl.

Abonnement

Løpende årsabonnement på papir-
avisen [12 utgaver]:
Norge 590 NOK. Europa 630 NOK.
Verden 660 NOK.
Abonnement kan tegnes på telefon
+47 47 465 880, e-post til abo@lmd.no,
eller bestilles på www.lmd.no.

Annonser

Le Monde diplomatique når nærmere
100 000 lesere. Avisen selges som
abonnementsavis, samt i løssalg i
Norge og Danmark.
En større del av opplaget vedlegges nor-
ske Klassekampen. Norske LMD kommer
ut den første uka i hver måned.

For informasjon om annonser kontakt:
Anne Lena Gallefoss:
telefon: **930 07 444**
e-post: **annelena@lmd.no**

Utgiver

Le Monde diplomatique Norge AS.
Daglig leder: Remi Nilsen
Eies av Per Meland og Remi Nilsen

Trykkeri

Nr1Trykk, Lillestrøm, Norge.

Avisen mottar støttemidler av Norsk
kulturråd og Fritt Ord.

Månedssavisen **LE MONDE diplomatique**
har et globalt og radikalt engasjement.
Denne norske [nordiske] utgaven
inneholder artikler fra franske Le
Monde diplomatique og de andre
internasjonale utgavene, samt artikler
[merket «© norske LMD»] fra den
norske redaksjonen. Hovedspråket
er norsk. Bilder velges av den norske
redaksjonen.

LE MONDE diplomatique internasjonalt

75 internasjonale utgaver, hvorav 46 er
papirutgaver. Totalopplag 2,4 millioner
eksemplarer. Utgis på 30 språk.

Frankrike

1, Avenue Stephen-Pichon, 75013
Paris
www.monde-diplomatique.fr
Grunnlegger: Hubert Beuve-Méry
Daglig leder og ansvarlig redaktør:
Serge Halimi
Sjefredaktør: Philippe Descamps

Norske Le Monde diplomatique arbei-
der i tråd med Redaktørplakaten,
Tekstretklameplakaten og Vær Varsom-
plakatens regler for god presseskikk.
Den norske og tyske utgaven er
partnere i det europeiske nettverket
Eurozine. Se www.eurozine.com

Neste nummer
av **Le Monde
diplomatique**
kommer ut
1. desember